

вартість та податок з прибутку підприємств), встановлюючи нормативи відрахувань від цих регулюючих податків однакові для всіх регіонів на тривалий час;

— внести зміни у податкове законодавство щодо розширення можливостей органів місцевого самоврядування відносно місцевого оподаткування. Одним із напрямів його вдосконалення може бути впровадження місцевих екологічних податків за забруднення повітря, лісів та водоймищ. Такі податки можуть бути рушійним важелем у покращенні екологічної ситуації та збереженні навколишнього середовища, що особливо важливо для промислових міст;

— розробити та запровадити дієві податково-бюджетні важелі щодо зацікавленості місцевих органів самоврядування в інноваційно-інвестиційному економічному розвитку всіх регіонів;

— підвищувати наукову обґрунтованість планових доходів місцевих бюджетів, застосовуючи економетричні методи бюджетного планування.

Література:

1. Кириленко О. П. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2017. №1. С. 17–27.

2. Лисяк Л. В. Розвиток міжбюджетних відносин в Україні в умовах податкового реформування. *Економічний простір*. 2014. №81. С. 125–137.

3. Юрій С. І. Бюджетна система : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.

Горин Володимир Петрович

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Одним із найважливіших завдань економічної політики на сучасному етапі державотворення є підвищення суспільного добробуту. Реалізація цього завдання вимагає проведення ефективної соціальної політики, спрямованої на формування матеріального добробуту населення і задоволення його інтересів, в тому числі через впровадження інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем. Негативні

соціально-економічні явища, такі як бідність, надмірна майнова поляризація, маргіналізація окремих верств населення в теперішній час набрали виняткової гостроти, що пояснюється як втратою значної частини економічного потенціалу країни через військову агресію, так і недоліками у проведенні економічних реформ. Втім, просте нарощування обсягу ресурсів, які держава направляє на соціальні цілі не вирішить окреслених проблем, але може мати негативні наслідки для вітчизняної економіки. Очевидно, що збільшення видатків держави на соціальний захист населення вимагатиме підвищення рівня податкового тиску й масштабів вилучення фінансових ресурсів з економіки, що гальмуватиме економічний розвиток. З іншого боку, зважаючи на ментальний «спадок» радянських часів, зростання обсягів фінансування соціальних виплат буде провокувати посилення патерналістських настроїв у суспільстві, яке й так значною мірою зорієнтоване на допомогу держави у задоволенні життєвих потреб. Вирішення цієї дилеми лежить в активному впровадженні інноваційних підходів до розв'язання соціальних проблем, що передбачатимуть залучення ресурсів недержавного сектору економіки та застосування принципів ринкової економіки. Значні перспективи у цьому ракурсі має впровадження в Україні соціального підприємництва.

В загальному, соціальне підприємництво – це господарська діяльність, мета якої полягає у досягненні соціальних змін і вирішенні соціальних проблем. Діяльність соціальних підприємств базується на традиційних для суб'єктів господарювання принципах організації та управління бізнесом, однак прибуток від їх функціонування спрямовується головним чином на розвиток бізнесу, громадські справи чи соціальні цілі. Автор ідеї соціального підприємництва, М. Юнус визначає його як прибутковий бізнес, що дотримується принципів корпоративної соціальної відповідальності, має соціальні цілі та прибутки від якого спрямовуються головню на розвиток самого підприємства, а також на підтримку громади та втілення соціальних проектів [1, с. 32]. Однак, на думку багатьох науковців, ототожнювати соціальне підприємництво із корпоративною соціальною відповідальністю чи благодійністю не доречно, оскільки у них різні цілі. На відміну від соціального підприємства, яке в основу своєї діяльності кладе досягнення соціального ефекту, суб'єкти господарювання, які реалізують програми корпоративної соціальної відповідальності ставляють за головну мету діяльності отримання економічних вигод для власників. Реалізуючи соціальні проекти, такі

компанії намагаються сформувати власний позитивний імідж у суспільстві, що в кінцевому рахунку обертається додатковим прибутком.

Благодійницька діяльність, на відміну від соціального підприємництва має періодичний, а не сталий характер. Більш того, якщо благодійництво має за мету допомогти у реалізації певного соціального проекту, надати матеріальну підтримку певному колу осіб, які потрапили у складні життєві обставини, то соціальне підприємництво – це інструмент активної соціальної політики, який призначений для остаточного, а не тимчасового вирішення соціальних проблем. Так, надання соціальних трансфертів дає можливість підвищити рівень життя реципієнта лише на певний період часу, після чого він знову потребуватиме допомоги. Натомість, зайнятість такої особи на соціальному підприємстві дає змогу вирішити проблему відсутності у неї доходів на довгостроковій основі.

Отже, соціальне підприємництво є бізнес-способом вирішення соціальної проблеми, саме це є відправною точкою бізнесу соціального підприємця. Втім, для соціального підприємництва притаманні низка ознак, які відрізняють його від традиційного бізнесу. По-перше, воно покликане задовольнити ті потреби суспільства, які не спроможний належно задовольнити державний сектор, а приватному бізнесу вони не цікаві. По-друге, соціальні підприємства у пошуку робочої сили зорієнтовані на першочергове працевлаштування громадян тих категорій населення, яких зазвичай ігнорує приватний бізнес. Таким чином, соціальне підприємництво дає можливість вирішити проблему соціальної ізоляції таких громадян (людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, внутрішньо переміщених осіб, безробітних, представників груп ризику). По-третє, важливим завданням соціальних підприємств є подолання пасивності громадян, які можуть самотійно вирішувати свої матеріальні чи інші проблеми та брати особисту відповідальність за своє життя, а також залучення широких кіл громадськості до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем [2]. Як зазначає Н. Богатир, розвиток соціального підприємництва є альтернативою збільшенню обсягів бюджетного фінансування соціальних проблем, тобто дає можливість знизити навантаження на бюджет [3].

На думку Ю. Орел [4, с. 87-93], О. Кіреєвої [5] та інших науковців для соціальних підприємств характерні такі риси:

— наявність певного юридичного статусу (комерційні установи, засновані неурядовими громадськими організаціями, підприємницькі і

непідприємницькі організації). Нерідко соціальні підприємства базуються на спільній (соціальній) власності громад (користувачів послуг, місцевих громадських об'єднань тощо);

— наявність нерозподіленого прибутку (прибуток розглядається не як мета, а як засіб для досягнення позитивних соціальних перетворень);

— чітка та зрозуміла місія діяльності, яка передбачає вирішення певних суспільних проблем;

— інноваційний підхід до вирішення соціальної проблеми;

— залучення цільової групи до участі у соціальному підприємстві, діяльність якого спрямована на покращення їх соціального становища.

— використання бізнес-методів управління (організації та управління), застосування підприємницьких навиків для отримання прибутку.

У світовій практиці функціонують кілька основних моделей соціального підприємництва – підтримки підприємців, працевлаштування, фінансування послуг, посередника на ринку та інші. На наш погляд, відповідно до головної місії діяльності найбільшу перспективу для розвитку в Україні мають два типи соціальних підприємств:

— тип «працевлаштування»: підприємство, головна місія якого полягає у забезпеченні зайнятості для представників цільової категорії населення, яка не може створити конкуренцію на ринку праці та потребує допомоги (жінки, які зазнали сімейного насильства; безпритульні; внутрішньо переміщені особи; наркомани тощо). Розвиток цього типу соціального підприємництва винятково важливий з огляду на безпрецедентні масштаби міграції населення через бойові дії на Сході України);

— тип «фінансування послуг»: місія підприємства полягає у спрямуванні отриманого прибутку (в повному обсязі або частково) на реалізацію соціальних ініціатив (підтримку людей з обмеженими можливостями, утримання закладів для безпритульних та інше).

Не зважаючи на вагомі перспективи, соціальне підприємництво в Україні поки не отримало значного розвитку. Головною причиною цього є те, що більшість програм розвитку соціальних підприємств спрямовані на заснування їх громадськими організаціями, а не конкретними підприємливими особами. Зважаючи на усталену в Україні орієнтацію громадських організацій виключно на «проїдання» грантових та меценатських коштів, більшість із них практично не зацікавлені в ефективності функціонування заснованого ними підприємства. Поряд з

цим, активісти громадських організацій здебільшого не володіють навиками успішного ведення бізнесу, а тому засновані соціальні підприємства нерідко виявляються нежиттєздатними, неспроможними вижити у ринковому середовищі.

Іншим чинником, що стримує розвиток соціальних підприємств є слабка інформованість вітчизняного суспільства про його переваги, недостатній рівень фахової підготовки персоналу донорських організацій, які проводять конкурси соціальних проектів. Внаслідок цього, частина тренінгів з розвитку соціального підприємництва є недостатньо практичними та мають формальний характер.

Не зважаючи на недоліки, соціальне підприємництво в Україні має вагомі перспективи, адже слугує реальною альтернативою бюджетному фінансуванню соціальних потреб, сприяє підвищенню громадянської свідомості й активності суспільства, об'єднанню людей навколо ідеї вирішення соціальних проблем і забезпечення добробуту для кожного.

Література:

1. Yunus M., Weber K. Creating a world without poverty: social business and the future of capitalism. New York : Public Affairs, 2007. 261 с.

2. Арапетян А., Архипчук О. Чисті прибутки соціального підприємництва. Практика управління. 2008. № 7. URL: http://svb.ua/sites/default/files/Social_enterprises.pdf.

3. Богатир Н. Соціальне підприємництво як неоціненна необхідність для України. Vox Ukraine: аналітична платформа. 15.02.2016. URL: <https://voxukraine.org/2016/02/15/sotsialne-pidpnyemnytstvo-yak-neotsinenna-neobhidnist-dlya-ukrainy-ua/>.

4. Орел Ю. Л. Соціальне підприємництво: сучасний стан та перспективи розвитку. Державне регулювання соціального підприємництва та соціально-відповідального бізнесу: матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2008 р.) / за заг. ред. О. Ю. Амосова. Харків: ХОМО «Союз молодих підприємців», 2008. С. 87–93.

5. Кіреєва О. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2011. Вип. 2 (6). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf).